

"...lakott együtt egy szovjet katonával. Kitől két gyermek született." [1]

Bevándorló nők a második világháború utáni Budapesten

Az alábbi forrás egy Budapestre a második világháború után bevándorló nő addigi életútjával ismerteti meg az olvasót. Z. Mária 23 éves, kétgyermekes anyja 1949-ben segélykérelemmel fordult a 19 éves korától fogva együtt élt vidéken egy szovjet katonával, akitől két gyermeke született. Miután a gyermekek apja magára hagyta, úgy döntött, hogy nem marad tovább szülőhelyén, hanem Budapestre költözik, ott vállal munkát. Döntésében, úgy tűnik, hogy inkább a szülőföldjétől taszító tényezők domináltak, hiszen házasságon kívül szült két gyermeket.

Bevezetés

A vidéki származású, képzetlen női munkaerő bevándorlása Budapestre a második világháború után viszonylag elhanyagolt területe a társadalomtörténeti kutatásoknak. A migráció folyamatát kutatók eleinte a női bevándorlókat úgy ábrázolták, mint akik egyszerűen követik a városba férfiakat, akik már döntöttek arról, hogy elhagyják szülőföldjüket. Az antropológiai kutatásokban a női migráció az 1970-es évek közepétől keltette fel a kutatók érdeklődését. 1976-ban jelent meg Buechler cikke az Anthropological Quarterly című folyóiratban "Women and Migration" (Nők és bevándorlás) címmel. A női migrációkutatás fellendülése elsősorban azt jelentette, hogy a nők önálló cselekvőkként jelentek meg a migrációs folyamatok leírásaiban. Győzelem és szegény, kaland és elveszés, elmenekülés és visszavágódás feszül minden vándorlásban. Egy fiatal, vidéki lány számára annak eldöntése, hogy felnőtteként nem a szülőhelyén választ párt, alapít családot, hanem onnan elvándorol, egy olyan folyamat eredménye, amiben több tényező is meghatározó lehet. Ebben a folyamatban szerepet játszanak azok az erők is, amelyek inkább gyermekkorának színterén tartanak, akárcsak az elhúzó erők, amelyek a városba vezetik: a biztos kereset, a tanulás lehetősége, és azok a vonzó és taszító sztereotípiák, amelyekben a nagyváros "csillogóként" és "bűnősként" is megjelenik. A migrációkutatásokkal foglalkozó angolszász irodalomban alapvető különbséget tesznek a város vonzereje (pull-migration), illetve a kibocsátó közösség taszító hatása (push-migration) nyomán bekövetkezett elvándorlások között. Az egyéni életutakban a vonzó és taszító tényezők elsősorban egyéni életút-elbeszélések alapján vizsgálhatóak.

Egy olyan képzetlen, fiatal falusi nő számára, aki családjá nélkül vándorol a városba, nem kérdéses az, hogy a városban munkát fog vállalni. A második világháború után közvetlenül ezek a munkalehetőségek hasonlóak voltak a háború előttiéhez: sok bevándorló nő első útja még ekkor is a munkaközvetítőhöz vezetett azzal a céllal, hogy cselédként helyezkedjen el. Míg a háború előtt a képzetlen női falusi bérmunkások inkább ideiglenes jelleggel vállaltak munkát a nagyvárosban, addig a háború alatt, majd különösen a háborút követő iparosítás során a nagyipari bérmunka is lehetőséget nyújtott arra, hogy a városban megkapaszkodjanak. A bevándorló a városban letelepedés folyamatát gyakran küzdelmesnek ábrázolják. Igaz ez a nagyvárosba bevándorló képzetlen fiatal nőkre is. Budapestre a második világháború utáni bevándorló, majd évtizedekig segédmunkásként dolgozó nőkkel készített életútinterjúk alapján úgy tűnik, hogy elsősorban a munkavállalás folyamatát ábrázolják küzdelmesnek, azt az utat, amíg cselédilányokból munkásnőkké váltak. Kevésbé jelenítik meg küzdelmesnek társadalmi integrációjuk alapvetőnek tartott bizonyítékait: a férjhezmenést és a gyermekvállalást. A képzetlen fiatal falusi nők számára az, hogy bekerülhetnek egy nagyipari munkahelyre, és ott egészséget próbáló munkakörülmények között nehéz fizikai munkát végezhetnek, egyenlő a mindennapi biztos anyagi túléléssel a nagyvárosban. Így élük meg ezt többen közülük annak ellenére, hogy a nagyvárosba érkezésükkor sem voltak teljesen magukra utalva, hiszen gyakran számíthattak már korábban betelepült rokonaik, barátnőik segítségére.

Az alábbi forrás egy Budapestre a második világháború után bevándorló nő addigi életútjával ismerteti meg az olvasót. A forrás keletkezésének apropója, hogy Z. Mária 23 éves, kétgyermekes anyja 1949-ben segélykérelemmel fordult a Rákosi titkársághoz. Z. Mária előbb alapított családot, aztán vándorolt be Budapestre: 19 éves korától fogva együtt élt vidéken egy szovjet katonával, akitől két gyermeke született. Miután a gyermekek apja magára hagyta, úgy döntött, hogy nem marad tovább szülőhelyén, hanem Budapestre költözik, ott vállal munkát. Döntésében, úgy tűnik, hogy inkább a szülőföldjétől taszító tényezők domináltak, hiszen házasságon kívül szült két gyermeket, és a kádervélemény írója szerint nem volt "szabad neki hazamenni". Az antropológiai irodalom előszeretettel ábrázolja úgy a falusi bevándorlókat, mint akik a migráció során elsősorban a csoportorientált stratégiákat követték. Z. Máriának erre a levél alapján kevésbé volt lehetősége, hiszen szülőfalujából "megesett lányként" kellett távoznia. A kádervélemény beszédmódja szerint egy "elvtársnő" vette pártfogásába, segítette munkavállalásában úgy, hogy a szovjet nagykövetség segítségével állást szerzett neki az Óbudai Hajógyárban. Így Z. Máriának a Budapestre bevándorló falusi nők egyik legnehezebb akadályát, a munkavállalást sikerült könnyebben megoldania, mint társnőinek. Nem járt ilyen szerencsével lakásügyének megoldásában. Z. Mária rossz lakáskörülményeit a kádervélemény írója azzal is magyarázta, hogy egy kizárt pártagnál lakott.

A forrásnak több olvasata is van. Értelmezhető a szöveg úgy is, mint bizonyíték arra, hogy a korszakban a hatalom az emberek mindennapjait alapvetően befolyásolta: a segélykérelem elbírálását a Rákosi Titkárság attól tette függővé, hogy a Z. Mária lakhelye szerint illetékes pártbizottság milyen kádervéleményt ír róla. A kádervélemény Z. Mária kérését támogató hangnemben született meg. A vélemény készítője kikerdezte a házbizalmikat és Z. Mária szomszédait, tehát a hatalom az információszerzésnél épített az emberek szomszédügyi kapcsolataira. Az állam beavatkozását a magánéletbe bizonyítja az is, hogy a már Budapesten élő Z. Mária nagyobbik gyermeke, aki 1949-ben négy éves volt, állami gondozásba került. Másrészt a forrás rávilágít a megszálló hatalom, a szovjet hadsereg és a magyar lakosság kapcsolatának eddig kevésbé elemzett részére is. Arra vonatkozóan, hogy Z. Mária miért választott élettársul egy szovjet katonát, a forrás alapján csak feltételezéseink lehetnek. A forrás utalásszerűen tájékoztat arról, hogy a korszakban hogyan viszonyult a hivatalos beszédmód a házasságon kívüli szüléshez. A korszak beszédmódja szerint erkölcsileg elítélendő volt, ha valaki házasságon kívül szült. Ennek megfelelően a lányanya mentségére hozta fel a kádervélemény írója, hogy az apa nevére vette a gyermekeket, azonban az egyedülálló nőt gyermekekkel a nagyvárosban már olyannak ábrázolja, akit féltetni kell az "elzűlléstől".

Arra vonatkozóan, hogyan alakult Z. Mária későbbi sorsa, nem tudunk a forrás alapján semmit. Lehetséges, hogy akárcsak számos sorstársnője, aki képzetlen munkaerőként a nagyiparban segédmunkát vállalt, ő is a gyárban ragadt, akár évtizedekre. Lehetséges, hogy életútjában csak egy rövid kitérő volt a gyári munkavállalás, és végül visszatért szülőföldjére. Lehetséges, hogy később házasságot kötött, talán újabb gyermekei születtek, és egykori kapcsolatáról a szovjet katonával nem beszélt többet.

Forrás

MDP III/5. körzet 1949. július 19. 506/KT/G-19.

Káderjelentés (kérte az MDP KV Rákosi Titkársága)

Z. Mária (lakás: ..., szül. hely, idő: ..., apja neve: ..., anyja neve: ..., előző lakása ...)

két gyereke van. Ezeket az adatokat a házbizalmítól, B. B.-néltől kaptam. A következők ... utcai házfelügyelőtől és a házban lakó elvtársaktól kaptam [...] Z. Mária elvtárs, aki 1945-49-ig K.-n lakott együtt egy szovjet katonával. Kitől két gyermek született. A gyerekek az apa nevét viselik. J. Ferenc és J. Mária négy éves és nyolc napos. Az apát, a szovjet katonát hazarendelték, így a terhes nő támasz nélkül maradt. Feljött Budapestre, és a fent nevezett elvtársnő pártfogás alá vette. Elvitte a Bajza utcába, és a szovjet követségen felvettette az Óbudai Hajógyárba munkára. Nagyon nehéz viszonyok között él. A szülei munkások, nem szabad neki hazamenni, mert gyermekei vannak. Szerény, jóindulatú, a gyerekeit szereti. A nagyobbik gyermek a Rákosi Otthonban van. Z. Mária nagyon rossz helyen lakik a két gyermekével. Egy kizárt tagnál, V.-nénál, ahol nagyon rossz dolga van a kis csecsemőnek. Nagyon fontos az anyát és a gyereket olyan állásba tenni, hogy lakása és kenyere legyen. Mindent el kell követni, hogy el ne zűlljön.

Elvtársi üdvözléssel

alatta kézírással:

December 15. azóta már ez is rendes P.-né szerint
K.né (nem azonos a jelentés írójával)

Fővárosi Levéltár XXXV (98)/B Budapest III. kerületi MDP iratok

Címkék:

[Rákosi](#) ^[2]

[világháború](#) ^[3]

[szovjet katona](#) ^[4]

Kiadás: 3. évfolyam (2003) 1. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/lakott-egyutt-egy-szovjet-katonaval-kitol-ket-gyermek-szuletett>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/lakott-egyutt-egy-szovjet-katonaval-kitol-ket-gyermek-szuletett>

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rakosi>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vilaghaboru>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjet-katona>